

Козаченко О. А.,
здобувач вищої освіти спеціальності 073 Менеджмент
Науковий керівник: Богатенкова О. Є., асистент кафедри економічної
кібернетики, комп'ютерних наук та інформаційних технологій
Миколаївський національний аграрний університет
м. Миколаїв

ЗМІШАНА ЕКОНОМІКА ЯК ЧИННИК ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД ТА НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ

У сучасних умовах глобальних трансформацій, посилених військовими конфліктами, пандеміями та технологічними змінами, змішана економіка набуває особливої актуальності як модель, що поєднує ринкові механізми з державним регулюванням для забезпечення стійкості та розвитку. В Україні, де економіка стикається з викликами воєнного часу, фінансової нестабільності та регіональної нерівності, вивчення змішаної економіки дозволяє визначити шляхи оптимального балансу між приватним ініціативою та державним втручанням. Це особливо важливо для територіальних громад, які є основою децентралізованої системи, та національної безпеки, оскільки економічна стабільність безпосередньо впливає на обороноздатність і соціальну згуртованість. Мета цього теоретичного дослідження – узагальнити ключові аспекти функціонування змішаної економіки, її теоретичні основи, механізми та роль у забезпеченні економічного зростання, з акцентом на український контекст.

У контексті реформи децентралізації змішана економіка створює інституційні передумови для фінансової спроможності територіальних громад шляхом поєднання місцевого підприємництва, державних трансфертів та інвестиційних програм. Саме на рівні громад формується практична реалізація змішаної економіки через механізми державно-приватного партнерства, підтримку малого та середнього бізнесу, розвиток комунальних підприємств і залучення зовнішніх ресурсів.

Змішана економіка є економічною системою, що характеризується співіснуванням ринкових механізмів та державного регулювання, різноманіттям форм власності (приватної, колективної, державної) та поєднанням економічної ефективності із соціальною справедливістю. Поняття «змішана економіка» було введено Дж. М. Кейнсом, який бачив її як сукупність різних форм власності та методів регулювання макроекономічної політики. Вона існує з моменту появи держав, де регулювання господарських відносин поєднує державну, приватну, громадську та інші форми власності. У сучасному вигляді змішана економіка еволюціонувала через ускладнення економічних систем, де ринкові параметри набувають динамізму, а форми власності адаптуються до технологічного рівня країни.

Основні характеристики змішаної економіки включають: плюралізм форм власності та господарювання (оренда, акціонування, кооперація); розвиток

державного підприємництва; макроекономічне планування та програмування; перерозподіл ресурсів через бюджет і податкову політику; модифікацію ринкового ціноутворення; регулювання науково-технічного прогресу; соціалізацію через страхування та партнерство; підтримку конкуренції та запобігання монополізму. Конкуренція в такій системі перетворюється з досконалої на недосконалу, що може обмежувати вибір для споживачів, але державне регулювання компенсує ці вади.

Роль державного та приватного секторів є ключовою. Держава виконує економічні функції: емісійну (забезпечення грошима), правову (визначення статусу власності), усунення провалів ринку (недосконала конкуренція, суспільні блага, зовнішні ефекти, неповнота інформації, нестабільність). Приватний сектор, представлений домогосподарствами та підприємствами, постачає ресурси, споживає продукти та сплачує податки. Домогосподарства є джерелом ресурсів (праця, земля, капітал), отримуючи доходи (зарплата, рента, процент, прибуток), тоді як підприємства виробляють блага індивідуального та суспільного споживання. У змішаній економіці приватний сектор взаємодіє через ринки ресурсів і продуктів, де попит і пропозиція визначають ціни.

Історичний розвиток змішаної економіки пройшов кілька етапів. Засновники неоавстрійської школи (Л. фон Мізес, Ф.-А. фон Хайек) захищали лібералізм і обмежену роль держави. Велика депресія 1929–1933 рр. (падіння ВВП на 30%, безробіття до 25%) довела необхідність державного втручання, обґрунтованого Дж. М. Кейнсом. Післявоєнна "золота доба" (1945–1975) характеризувалася зростанням через кейнсіанську політику, соціальну державу та планування. Кризи 1970-х (нафтові шоки, стагфляція) призвели до неоліберальних реформ (Р. Рейган, М. Тетчер: дерегулювання, приватизація). Сучасні моделі включають американську (мінімальне втручання, фокус на підприємстві), японську (активне планування, корпоративна роль), шведську (високі соціальні видатки, рівність).

Для України змішана економіка має не лише економічне, а й безпекове значення, оскільки дозволяє державі зберігати контроль над стратегічними галузями (енергетика, транспорт, оборонно-промисловий комплекс), водночас стимулюючи приватну ініціативу в некритичних секторах. Такий підхід знижує вразливість економіки до зовнішніх загроз і сприяє зміцненню економічного суверенітету.

Взаємодія ринкового та державного регулювання є центральною. Ринок регулює попит, розподіл ресурсів і селекцію виробників, але має обмеження: економічна нестабільність, нездатність забезпечити суспільні блага, монополізм, зовнішні ефекти (нерівність, екологічні проблеми). Держава компенсує це через політику розвитку, правові засади, антимонопольні заходи, податки, трансферти та закупівлі. Оптимальне співвідношення ринкового саморегулювання та втручання – ключова проблема, особливо в перехідних економіках як Україна.

На рівні територіальних громад ці механізми реалізуються через місцеві бюджети, програми регіонального розвитку, інфраструктурні проекти та соціальні ініціативи. Поєднання державної підтримки з підприємницькою

активністю громад сприяє створенню робочих місць, підвищенню якості публічних послуг і зменшенню соціально-економічних диспропорцій між регіонами.

Ефективність державного втручання виправдана провалами ринку: монополії, зовнішні ефекти, суспільні блага (оборона, наука). Соціальна функція держави – перерозподіл доходів через прогресивне оподаткування та програми, стабілізація через фіскальну та монетарну політику. Інструменти: правове регулювання, податки, видатки. Межі втручання – провали держави (інформаційні обмеження, неефективний розподіл). В Україні державні видатки зросли з 24,8% ВВП у 2015 р. до 41,7% у 2023 р., відображаючи посилення ролі держави під час війни.

Особливості конкуренції та ринкової рівноваги: конкуренція багатомірною, з регулюванням (антимонопольне, секторальне, державна допомога). Державні підприємства (10–30% ВВП у країнах ОЕСР) мають нижчу продуктивність, але забезпечують соціальні ефекти. Ціноутворення модифікується регулюванням (15–25% кошика), субсидіями (1,5–3% ВВП). В Україні енергетика та транспорт – найбільш регульовані сектори.

Структура сукупного попиту (AD) та пропозиції (AS): AD включає споживання (C), інвестиції (I), державні видатки (G), чистий експорт (NX), з державним впливом через податки та субсидії. AS – короткострокова (SRAS) залежить від витрат, довгострокова (LRAS) – від ресурсів і технологій, стимульованих державою. Роль держави в стабільності: фіскальна (управління фінансами), монетарна (цінова стабільність), структурна (реформи). В Україні періоди стабілізації (2015–2019), пандемії (2020–2021) та війни (2022–2023) показали адаптивність політики.

Соціальна політика: компенсаторна, з фіскальними (оподаткування, трансферти), регулятивними (мінімальна зарплата) механізмами та прямим наданням послуг. Моделі: ліберальна, консервативна, соціал-демократична. В Україні соціальні видатки зросли до 34,1% ВВП у 2023 р., фокусуючись на освіті, здоров'ї та захисті.

Змішана економіка є ключовим чинником економічного розвитку територіальних громад України, забезпечуючи децентралізацію ресурсів, місцеві інвестиції та соціальні програми, що посилюють регіональну стійкість. Для національної безпеки вона створює основу через стабілізацію економіки, фінансування оборони (36,65% ВВП у 2023 р.) та соціальну згуртованість, мінімізуючи ризики дестабілізації. У воєнний час ця модель мобілізує ресурси, забезпечуючи виживання та відновлення, роблячи її невід'ємною для суверенітету та розвитку України.

З позицій національної безпеки змішана економіка виступає інструментом стабілізації держави, оскільки забезпечує мобілізацію ресурсів у кризових умовах, підтримку оборонного сектору та соціальну стійкість суспільства. У воєнний період така модель дозволяє поєднати ринкову гнучкість із централізованим управлінням критично важливими процесами, що робить її необхідною передумовою збереження суверенітету та післявоєнного відновлення України.

Списки використаних джерел

1. Економічна теорія : навчальний посібник / за ред. МОН України. Львів, 2021. URL: https://repository.ldufk.edu.ua/bitstream/34606048/32638/1/Economictheory_2021.pdf
2. Keynes J. M. The General Theory of Employment, Interest and Money. London : Palgrave Macmillan, 1936.
3. Небава М. І. Макроекономіка: теорія та практика державного регулювання : навч. посібник. Вінниця : ВНТУ. URL: https://web.posibnyky.vntu.edu.ua/fmib/14nebava_teoriya_makroekonomiki/6.htm
4. Blinder A. Keynesian Economics // The Concise Encyclopedia of Economics. Library of Economics and Liberty.
5. Models of Mixed Economy in Developed Countries : матеріали наук.-практ. конференції. Київ, 2020. URL: https://nubip.edu.ua/sites/default/files/zbirnik_7.pdf
6. Данилишин Б. Економіка України в умовах війни: бюджетні та структурні виклики // LB.ua, 2023. URL: https://lb.ua/blog/bogdan_danylysyn/531013_byudzhet_2023_realistichnist.html
7. Міністерство фінансів України. Державний бюджет України на 2023 рік. URL: https://mof.gov.ua/uk/budget_2023-582